

2009.

Szlovákia - múlt és jelen, gazdaság és
társadalom, magyarok és szlovákok

SZÉCHENYI

ISTVÁN

SZAKKOLLÉGIUM

SZLOVÁKIA MAGYAR SZEMSZÖGBŐL – KONFERENCIA- ÖSSZEFOGLALÓ

A Széchenyi István Szakkollégium szervezésében került sor az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Karán a *Szlovákia – múlt és jelen, gazdaság és társadalom, magyarok és szlovákok* című konferenciára. Az egész napos előadásorozat célja az volt, hogy felfedje a közelmúltban feszültté váló szlovák-magyar viszony okait, és előrevetítse a lehetséges megoldási utakat, valamint bemutassa az ország gazdasági-társadalmi helyzetét és a magyar kisebbség előtt álló kihívásokat.

A konferencia hallgatói a beszélgetések és előadások révén komplex képet kaphattak Szlovákia múltjának jellemzőiről, és a jelenhez vezető gazdasági-társadalmi átalakulás elemeiről. A meghívott előadók felvázolták a szlovákiai magyar kisebbség, az anyaországbeli magyarok és a szlovákok kapcsolatának sarokpontjait, a két ország közti viszonyrendszer közelmúltbeli alakulását, és a jövő kérdéseit is.

A nyitó előadást Gémesi Ferenc, a Miniszterelnöki Hivatal kisebbség- és nemzetpolitikáért felelős szakállamtitkára

tartotta. Bevezetésként összefoglalta a magyar szomszédságpolitika elmúlt húsz évét: kiemelve, hogy a magyar társadalomnak – nem függetlenül a média által bemutatott eseményektől – nincs valós képe a szomszédos országokban zajló fejleményekről, tendenciákról, és ennek keretében a külhoni magyar közösségek helyzetéről például a magyar-szlovák viszonyban. Hangsúlyozta, hogy uniós szinten és a határmenti kistérségek kapcsolatában is reménytelibb a helyzet a gazdasági racionalitás diktálta közös érdekek miatt. Gémesi hangsúlyozta, hogy a határon túli magyarság nem homogén egység, ezért magyar oldalról differenciált politika alkalmazására van szükség. A külhoni magyar társadalmak átalakulása, a demográfiai helyzet és a térségbeli folyamatok átrajzolják a határon túli magyar pártok mozgásterét, és az új realitásokat figyelembe vevő politika megfogalmazását kényszerítik ki, amire több politikai erő már reflektált programalkotása során. Ennek része a regionalitás hangsúlyos megjelenése a politikai programokban, ami elvezethet az etnikai pártok regionális párttá alakulásához is.

A konferencia a szlovák gazdaság helyzetének bemutatásával folytatódott. Julius Horváth, a Central European University professzora a szlovák gazdasági felemelkedés okait boncolgatva arra jutott, hogy a sikerek alappillére a csehszlovák állam kezdete óta fennálló monetáris stabilitás volt. A szlovák eredmények annak tekintetében különösen meglepőek, hogy Csehszlovákia aszimmetrikus fejlettségű államalakulataitól magas munkanélküliséget örökölt. A függetlenség kikiáltása után regnáló kormány ellentmondásos tevékenysége után az

1998-as kormányváltás reformokat és nyitást hozott a Nyugat felé, és az ország vezetése azóta is a realitásokhoz igazodó politikát folytat, ami tovább erősíti a gazdasági fejlődést.

Ugyancsak a gazdasági tényezők elemzésével foglalkozott előadásában Bartha Attila, a Kopint-Tárki kutatási igazgatója. Kiemelte a szlovák fiskális reform és euróbevezetés Magyarország számára fontos tanulságait, elsősorban a monetáris politika stabilizálása lehet követendő példa. Bartha kitért a két ország közti különbségekre: a gazdasági növekedés 2002-ben bekövetkezett fordulópontja óta a magyar eredmények rendre a szlovák alatt maradnak, és ugyan a munkanélküliség még Szlovákiában magasabb, a hosszú távú tendencia konvergenciát mutat. (10-11%-nál fognak összeérni a szintek a magyar emelkedés és szlovák csökkenés miatt.) Nagy a különbség az államháztartás egyenlegét tekintve is: míg Szlovákia 2003 óta teljesíti a maastrichti kritériumokat, a magyar hiány csökken ugyan, de korábban magas volt. Az eltérő makrogazdasági mutatók ellenére a társadalmi egyenlőtlenségek és feszültségek hasonló mértékű problémát jelentenek mindkét ország számára, de Szlovákia az euró bevezetésével biztos pénzügyi háttér tudatában a megoldások bővebb tárházából válogathat.

A konferencia második része a magyarság szlovákiai helyzetével, identitásbeli problémákkal foglalkozott. Kollai István, a Terra Recognita Alapítvány munkatársa a szlovákiai közgondolkodásban élő magyarság-képről beszélt, amelynek fókuszába a közös múltról zajló vitát állította. Eszerint a két nemzet közti

megértést akadályozza a terminológiai vita, hiszen például az egyes történelmi-földrajzi fogalmak elnevezésében sincs konszenzus. Másrészt visszaveti a szlovák-magyar közeledést az egyes történelmi korszakok különböző előjelű megítélése is. Kollai István kiemelte azt is, hogy a történelem ellentétes magyarázat eszlorban a vélt vagy valós stratégiai érdekkellentétek szimbolikus térbe történő kivetítései. Pozitív példaként felhívta a figyelmet többek között Dušan Kováč és Elena Mannová szlovák történészek munkásságára, akik a történelmi Magyarország létrejöttét az önálló szlovák identitás kialakulásának egyik előfeltételeként interpretálják. Szerinte az ilyen nézetek kiindulópontul szolgálhatnak a közös múlt jobb feldolgozásához.

A szlovákiai magyarok helyzetének másik meghatározó kérdéséről, az identitásról Lampl Zsuzsanna, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem adjunktusa tartott előadást. A magyar kisebbség azonosságtudata nem egységes: ugyan az önbesoroláson alapuló deklarált identitás erős a magyarok körében, a nemzethez mint értékhez való viszonyulásuk már kevésbé szilárd. Csak 35%-uk vállalja felelősséggel, büszkén az anyanyelvét, kultúráját. A nemzeti identitást kialakító és továbbformáló tényezők szintén nem egyértelműen a stabil magyar önazonosság irányába mutatnak. Összességében a szlovákiai magyarok 66%-a nevezhető szilárd magyarnak. Annak érdekében, hogy a magyar kisebbség újra felfedezze az identitását, komplex identitáserősítő programra van szükség, amely lehetővé tenné a magyarok növekvő asszimilálódásának lefékezését. A stratégiának különböző kihívásokra kell választ találnia:

általános értelemben elő kell segítenie, hogy a magyarság felismerje magyar identitás pozitívumait, speciális értelemben eltérő programot kell felvázolnia a tömbben és a szórványban élő magyarok számára. Előbbiben a magyar-léttel szembeni negatív érzéseket kell enyhíteni, utóbbiban újra kell teremteni a nemzeti önzonosságot.

Az identitás fontos része a nyelv, ennek kapcsán a szlovák államnyelvtörvényről beszélgetett Halász Iván, az MTA Jogtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, és Szabómihály Gizella, a dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Iroda elnöke. A szakértők figyelmeztettek arra a tényre, hogy a nyelvtörvény már 1995-ben megszületett, bár csak a 2009-es módosítása váltott ki nemzetközi visszhangot. Szabómihály Gizella rámutatott, a nyelvhasználat összekapcsolódik a területi autonómia kérdésével, így a pszichikai hatások nagyobb jelentőséggel bírnak, mint a gyakorlati következmények. Ez pedig az érdemi tárgyalásokat is akadályozza. Halász Iván előadó egyrészt az alapvetően rosszindulatú és többféleképpen értelmezhető törvény egyes jogi problémáira, másrészt a törvénnyel kapcsolatos kommunikációval járó gondokra hívta fel a figyelmet, hiszen egyrészt eszközzé válhat a választók mobilizálásában, másrészt az értelmezése számos csúsztatásra ad lehetőséget. A megszólalók egyike sem bízik a társadalmi feszültség számottevő csökkenésében, mindössze a heves indulatok mérséklődése várható az idő múlásával.

A magyar kisebbség számára identitásképző erőket jelenthetnek az egyetemeken működő diákszervezetek. A meghívott előadók közt volt

a révkomáromi Harsányi János Szakkollégium szakmai vezetője, Antalík Imre is, aki ismertette a Szlovákiában működő magyar szakkollégiumok jellemzőit. A szakkollégium fogalmával kapcsolatban a szlovák egyetemeken is ellentmondásos vélekedés alakult ki, ugyanakkor a diákszervezetektől eltérő, szakmaiságra alapozó jellegét mindenképpen fontosnak tartotta hangsúlyozni. A 2004-ben alakult Harsányi János Szakkollégium is ezt a profilt erősíti: fókuszában a közgazdaságtan áll. Az egyszerre legfeljebb 10-12 tagú szervezet célja az, hogy társadalmi cselekvést szorgalmazó értékrendet alakítson ki a tagjaiban, és kapcsolatkiakító funkciót lásson el a magyar kisebbség fiataljainak körében. Hosszú távon pedig hozzá szeretne járulni az egységes szlovákiai magyar értelmiség továbbéléséhez.

A szlovákiai magyarok helyzetét jelentősen befolyásolja a politikai képviseletük életképessége, ennek aktuális problémáiról beszélgetett Szabó Vilmos, a Külügyminisztérium államtitkára, és Németh Zsolt, a Parlament Külügyi és Határon túli Magyarok Bizottságának elnöke. A kerekasztal-beszélgetés résztvevői a múlt hétfégi szlovák helyhatósági választások tükrében elemezték a magyar kisebbség lehetőségeit. Szabó Vilmos figyelmeztetett: a politikai polarizálódás nem kedvezett a magyarság parlamenti képviseletének, a Híd-Most inkább az MKP versenytársa lett, ahelyett, hogy újabb választókat szolgált volna meg. Németh Zsolt hozzátette, hogy a Híd gyenge szereplése az MKP legitimitását stabilizálja, a képviselet továbbra is az ő kezében marad. Azonban nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a magyarság képviseletét gyengíti a választási körzethatárok

kialakítása, és a megosztott, passzív politikai környezet. Az MKP tartós ellenzéki szerepre rendezkedett be, a sérelmeket elsősorban nemzetközi szintre terelve, ahol az anyaország támogatására is számít. Németh Zsolt úgy vélte, a magyar félnek szoros kapcsolatra kell törekednie a kisebbségi magyarság szervezeteivel, a hosszú távú válságkezelés érdekében az együttműködésbe a szlovákiai ellenzék is be kell vonnia. A felek közti egyeztetésnek fórumot biztosít a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma és a várhatóan újrainduló Magyar Állandó Értekezlet. Mindezek mellett a köztársasági elnök szerepét is kiemelte a határon túli magyarok érdekképviseletében.

A konferencia tanulságaként elmondható, hogy északi szomszédunkkal összekötnek minket a történelmi szálak és az ott élő magyar kisebbség is, ezért rendkívül fontos, hogy ismerjük az országban zajló gazdasági-társadalmi folyamatokat. A szlovákiai magyarok fennmaradása érdekében szükség van a magyarok identitásának erősítésére és a két ország kölcsönös elismerésén alapuló kapcsolatok kialakítására, amelyre már az uniós szintér is lehetőséget nyújt. A gazdasági fejlődés tekintetében is az együttműködés és egymás jól bevált gyakorlatainak átvétele vezethet a kiegyensúlyozott viszonyhoz, a társadalmi egyetértés eléréséhez pedig közös alapokon nyugvó múltértelmezés szükségeltetik.